

J. TORT BONADA, *PAU VILA: L'ESPERIT DE LA TERRA*, BARCELONA,
PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT, 2004

La pedagogia catalana actual és hereva d'una rica tradició educativa. Aquest passat pedagògic s'ha construït amb la dedicació i l'esforç de moltes persones.

Una d'aquestes persones és Pau Vila, una figura cabdal en la pedagogia i la geografia catalanes del segle XX. Quan gairebé es compleixen vint-i-cinc anys de la seva mort, l'obra i la vida de Pau Vila són poc conegudes.

Joan Tort, amb l'obra *Pau Vila: L'esperit de la terra*, pretén presentar un text introductori a les línies de pensament i treball de Pau Vila. L'autor cobreix d'aquesta manera el buit existent i posa a l'abast del lector textos significatius de Pau Vila. Joan Tort apunta que, més endavant, s'hauria de recuperar tot el llegat de Vila i evitar, així, que s'oblidi.

L'autor assoleix l'objectiu que es planteja en la redacció d'aquest llibre, que és seleccionar i contextualitzar textos representatius de l'obra de Pau Vila per a la seva divulgació posterior. En aquest sentit, l'obra ajuda a recordar i entendre el passat. Aquest coneixement resulta imprescindible per construir el present i idear el futur. És per això que la publicació d'un llibre que rememora el passat pedagògic i anima a la recerca i a la reflexió pedagògica és motiu de congratulació per a tothom.

Pau Vila va viure una època de grans canvis. La industrialització, la incorporació d'un nou sistema productiu i les transformacions polítiques van provocar una crisi de les institucions existents i el trencament de les pautes rurals que havien servit de model fins al moment. En aquest context de trànsit, la burgesia va pretendre la reconstrucció de Catalunya, tenint com a pilars el foment de l'economia i la cultura. Aquesta proposta de renovació va ser el noucentisme.

L'ESCOLA HORACIANA

En pocs anys va variar molt la manera de viure. L'educació no va quedar al marge de totes aquestes transformacions. El treball de l'home i de la dona fora de casa no permetia educar els infants de la manera tradicional. La pedagogia heretada no servia per a la nova realitat. Unes de les primeres iniciatives renovadores en l'ambient obrer es realitzaren dins l'Escola Horaciana, dirigida per Pau Vila.

L'Escola Horaciana (1905-1912) sorgí com a resposta a la precària situació del proletariat català. Amb aquest projecte, pretengué millorar la qualitat de vida de la classe obrera sota el lema d'Horaci: ensenyar delectant. En paraules de Vila: «Ensenyar delectant» i encantat de la idea d'un ensenyament agradós, deliciós per al noi, com jo interpretava els mots del poeta llatí, vaig batejar l'Escola amb el seu nom i prengué la frase com a lema».¹⁴

14. Josep GONZÁLEZ-AGAPITO, *L'Escola Nova Catalana*, 2a ed., Barcelona, Eumo, 2002.

L'Escola Horaciana es caracteritzà per fomentar la relació de l'infant amb la natura, la coeducació i la cordialitat entre l'escola i la família.

UNA OBRA MOLT DIDÀCTICA

Joan Tort ha organitzat l'obra d'una manera molt didàctica. En primer terme, trobem un preàmbul, tot seguit veiem el gruix del llibre integrat per nou capítols i, finalment, una selecció de la bibliografia de Pau Vila i una acurada bibliografia sobre el pedagog. El primer capítol és una síntesi biogràfica de Vila. El segon capítol és una reflexió sobre la seva concepció general de la pedagogia i de la geografia. A continuació, apareixen set capítols que s'estructuren temàticament a partir de textos significatius de l'obra del pedagog. Cada text arranca amb una breu explicació de Joan Tort.

El primer capítol és un apunt biogràfic. Pau Vila nasqué el 29 de juny de 1881 a Sabadell en una família obrera. Quant a la tasca pedagògica, fou director de l'Escola Horaciana, com també ho fou del Col·legi Mont d'Or (1913) i del Gimnasio Moderno de Bogotá (1914-1918), també donà lliçons a l'Escola Normal de la Generalitat, publicà el primer estudi regional modern elaborat a Catalunya, *La Cerdanya* (1918), i actualitzà la disciplina geogràfica a Catalunya amb *Resum de geografia de Catalunya* (1936).

Una de les col·laboracions més destacades fou la participació en la redacció de *La divisió territorial de Catalunya* al llarg de la Guerra Civil, de la qual és deutora l'actual ordenació comarcal de Catalunya. Acabada la guerra, s'exilià a Colòmbia i, posteriorment, a Veneçuela, on continuà la seva tasca com a investigador i docent en l'àmbit de la geografia. A partir del 1961, compaginà les estades entre l'Amèrica Llatina i Catalunya. Morí a Barcelona el 15 d'agost del 1980.

Després del breu apunt biogràfic, Joan Tort, al segon capítol, descriu els eixos de la vida i obra del pedagog. Des de jove, Vila es preocupà per millorar l'educació dels infants. Aportà una nova perspectiva educativa: l'aprenentatge directe amb el món. Aquesta voluntat de dialogar amb el món està vinculada amb l'excursionisme. L'afany d'un contacte directe amb el món, nascut d'una profunda motivació pedagògica, portà Vila a la geografia. Fou una transició lògica i natural. La geografia, segons Vila, és una disciplina íntegrament formativa. Finalment, en aquest apartat, Joan Tort destaca la dimensió universalista dels plantejaments de Vila i la capacitat per projectar el seu pensament en qualsevol context.

El tercer capítol es titula «El diàleg entre l'home i la terra». En aquest apartat s'agrupen una sèrie de textos. A «Estralls de l'eixut i revifalles» mostra la

seva preocupació com a ciutadà i com a estudiós del territori pel que fa a la desestructuració del país a causa de l'abandonament de les viles més pobres. A «Paral·lelisme de Sabadell i Terrassa», Vila hi avalua els motius que provoquen una evolució demogràfica diferent en poblacions semblants. A «Tuixén i el seu èxode muntanyenc» i a «Les trementines de Tuixén», Vila hi reflexiona sobre la desestructuració del món rural i les seves conseqüències en forma de corrent migratori. Vila reivindica una xarxa de comunicació moderna que garanteixi la supervivència de les comarques muntanyenques. Cal destacar que a «Les trementines de Tuixén» Vila aborda la migració femenina, un tema sovint desconegut. «L'habitant» és el fragment del text recollit per Joan Tort representatiu de l'etapa que visqué Pau Vila a l'Amèrica Llatina després de la Guerra Civil.

Sota el títol d'«Apunts en temps de guerra», Tort recull dos textos més que integren el quart capítol. Aquesta secció conté «Concentracions deficitàries» i «Un problema dels refugiats». El primer text és una reflexió documentada sobre els desequilibris demogràfics. Vila suggereix harmonitzar l'estratègia bèl·lica amb la redistribució de la població que resta en la rereguarda. D'aquesta manera s'aconseguirà una adequada proporció entre població i recursos. En el segon text, medita sobre els problemes territorials derivats del conflicte bèl·lic, especialment l'acolliment dels refugiats. Vila defineix la Guerra Civil com «una època de grans possibilitats i profunds desgavells».

El cinquè capítol recull tres fragments amb les pertinents introduccions sota el nom de «Notes de ciutadania». El primer d'aquests textos és «Panorama de l'excursionisme català», on Vila exposa el vessant cívic de l'excursionisme. Els textos següents —«Les excavacions» i «Els ports són nostres»— són textos relatius a temes molt concrets que Pau Vila aborda de manera amena i pròxima al lector.

El sisè capítol és un recull de tres fragments de la crònica «A propòsit d'unes jornades escolars pel Pirineu català». Vila, que va escriure aquesta crònica en castellà quan era mestre de l'Escola Horaciana, mostrà, una vegada més, preocupació per les qüestions pedagògiques i una gran voluntat de comunicació. En aquestes jornades defensà especialment les sortides escolars com a activitat educativa. També en aquestes pàgines formula aquesta interessant reflexió: «A impulso de estos recuerdos lancé una acusación de inactividad e indiferencia hacia mis compañeros de profesión: los maestros. Más luego —y así iba bajando, bajando— la razón se impuso y echéme la acusación sobre mí mismo: pues ¿qué habría hecho yo para hacer llegar hasta mis profesores, mis experiencias, prácticas y estudios sobre los intercambios y viajes escolares que desde hace cuatro años vengo realizando?»

La resposta a aquesta qüestió fou la tasca de difusió i divulgació que Vila va dur a terme al llarg de tota la seva vida.

El setè capítol, «Ètica i estètica del paisatge», abraça tres fragments descriptius de les terres catalanes: «La fesomia geogràfica de Catalunya», «El paisatge vallesà» i «La Cerdanya». En la descripció dels paisatges, Vila utilitza un estil senzill i estètic per estudiar rigorosament les característiques de cada zona. Vila va destacar al llarg de la seva carrera per la facilitat comunicativa dels seu discurs, un discurs basat en un plantejament narratiu i en un lèxic ric i precís.

El vuitè capítol, «Qüestions d'ordenació territorial», consta de dos textos. El primer és «Els estudis de geografia regional», en què Vila introdueix el concepte de *regió geogràfica*. En «Una estructura de govern» es defineixen els principis nuclears que han de guiar el procés de comarcalització.

El novè i darrer capítol, «Notes de toponímia», aplega tres escrits, titulats «Nomenclatura i civisme», «El desgavell toponomàstic del mapa espanyol de Catalunya» i «Conveniència d'una revisió de noms». La toponímia, segons Vila, és un tema de transcendència sociològica i geogràfica. Pau Vila reivindica la correspondència entre les nomenclatures oficials i les denominacions populars. No oblidem que el nom d'un carrer, d'un poble o d'una zona geogràfica és que el defineix i el configura en primer terme.

És hora de tancar la recensió d'un llibre que ens acosta a la vida i l'obra, especialment geogràfica, de Pau Vila. Tot i que la majoria de textos recollits per Joan Tort fan referència a la geografia, se'n pot realitzar una lectura pedagògica de cada un. Vila mai no va oblidar l'ofici de mestre, i en cada un dels textos que escrivia es podia llegir entre línies la seva voluntat didàctica.

Després de llegir les paraules de Vila i de compartir amb ell molts principis pedagògics de l'Escola Nova, és inevitable que em plantegi com a mestra i pedagoga com es poden dur a la pràctica aquestes idees. La resposta a aquesta qüestió sobrepassa de bon tros la intenció d'aquesta breu recensió.

Laura Guilera